

Adatok a magyarság erdélyi honfoglalásához.

Két ízben volt alkalmam érinteni ezt a nagyfontosságú kérdést: a vajdahunyadi¹ és a várfalvi² árpádkori temetők leírása rendjén. Ugyanakkor nyomatékosan mutattam rá, hogy revízió alá kell vennünk azt a történeti felfogást, mely szerint a magyarság Szt. István korában kezd benyomulni Erdélybe. A régészeti leletek u. i. kitolják az első foglalás idejét a vezérek korára.

Az Erdélyi Múzeumegyesületnek gyulafehérvári vándorgyűlésén Bodrogi János hívta fel a figyelmet az alsófehérvármegyei honfoglaláskori leletekre.³ Az első honfoglaláskori lelet még 1895-ben látott napvilágot Marosgombáson a Kismagura nyergén, a Zeyk-család sírkertjének színtezési munkálatai rendjén. Ez az irodalomból is jól ismert első gombási, honfoglaláskori, kardos férfisír, melyet két másik sírral együtt a br. Zeyk József jelenlétében tártak fel s a melyeknek tartalma a nemes báró ajándékképpen a nagyenyedi Bethlen-kollegium múzeumának birtokába jutott.

A megboldogult Herepey Károly, ki ezen a helyen a folytatólagos ásásokat vezette, azt írja az első sírról,⁴ hogy egy vitéznek a csontvázát takarta a koporsónak legkisebb nyoma nélkül, hosszant, oldalhoz helyezett karokkal. Arccal Keletre tekintett. Jobb oldalán egy egyenes, kétélű s keresztvassal ellátott vaskard, baloldalán egy néhány hegyesszarú, rhombikus nyílhegy feküdt. Tőle kb. két méterre egy női sírra bukkantak. Hosszan kinyújtva hanyatt feküdt, Kelet felé néző arccal, alkarjain három karperec, a nyakcsigolyák és vállak táján szívidomú, aranyozott ezüstcsüngőrészlet és három ezüstkarika feküdt. Egy harmadik sír férfit takart u. o. helyzetben, mint az előbbieket. Baloldalán egy vaszekerce, egy átlukasztott fenékhó, egy pár vasnyílhegy s egy pár edénytöredék volt. A további színtezés folytán a Herepey jelenlétében akadtak egy férfisírra, melynek

¹ Dolgozatok-Travaux IV. 1913. 166—198. l.

² U. o. V. 1914. 125—187. l.

³ Alsófehérvármegyei honfoglaláskori leletek. Az Erdélyi Múzeumegyesület Gyulafehérvárt 1912. október 12—14. napján tartott hetedik vándorgyűlésének Emlékkönyve. Kolozsvár 1913. 16—29. l.

⁴ Archaeológiai Értesítő, új folyam 1895. 426—430. l.

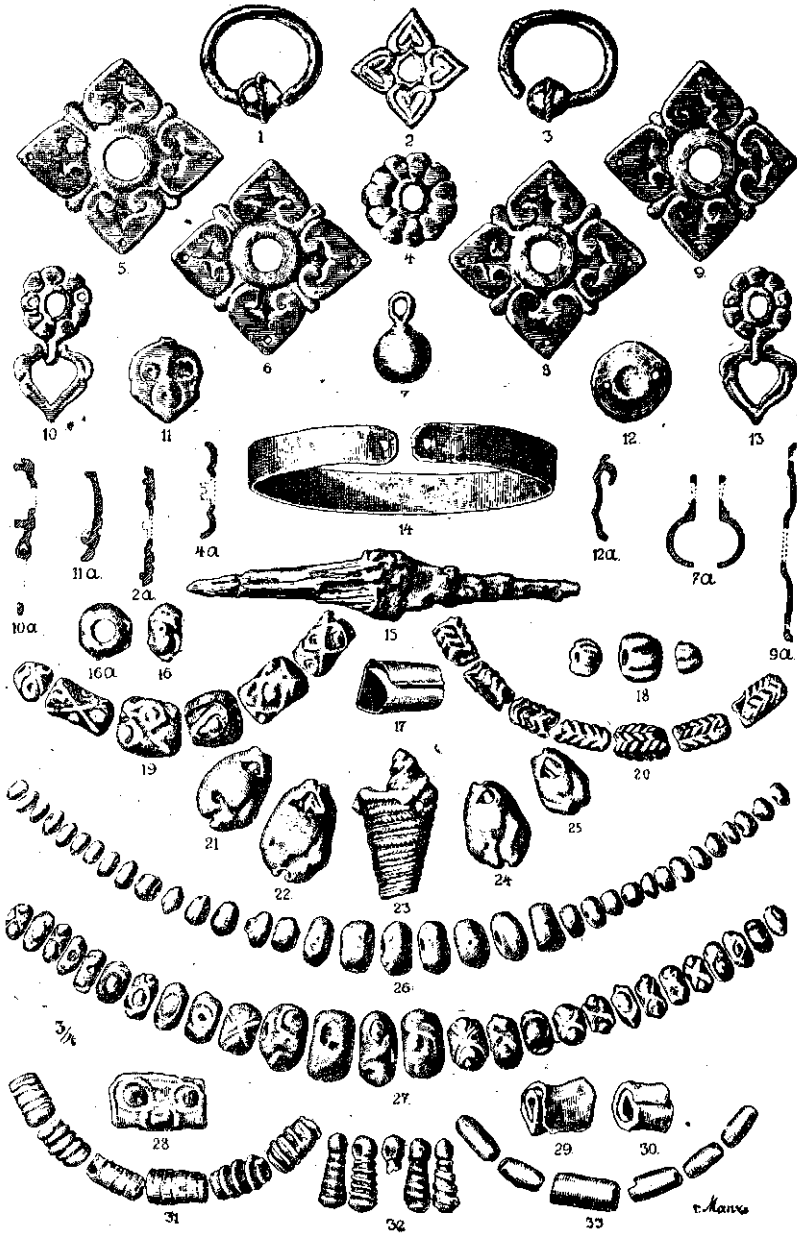
mellékletei: rhombikus nyílhegyek, vasesatt, vaskés, csiholó, vasár.

E síroktól délre és nyugatra 1901-ben Fogarassy Albert Bethlen-kollégiumi tanár s az enyedi múzeum lelkes, fáradhatatlan őre: Bodrogi János ásott ki egy pár sírt, amelyek hasonló tartalmúak voltak. Ugyancsak Bodrogi akadt egy honfoglaláskori tűzhelyre a Zeyk-féle gyümölcsös kertben.

A Zeyk-féle sírkert közelében magam is ásattam, első ízben 1912-ben, mikor is a többek között három honfoglaláskori sírt is tártam fel s így ezen a területen az e korbeli sírok száma közel tízre rug.

A tőlem kiásott első sír gazdagabb nőé volt. Hanyatt fekvő csontvázat takart, melynek tájolása ÉNY — 30° — DK — 30° oly formán, hogy a fej ÉNY — 30°-ra esett. Mellékletei: a bal kulcsesont mellett feküdt az 1. képen 7. 7a. sz. alatt látható füles csüngő, mely két részből van összeillesztve. Az alja gömb, ezt egy kis karika köti össze az ovális füllel. A nyak táján két bronzpitykét leltem. Az egyik (1. kép 11. 11a. sz.) négykaraju szívidomú levelet ábrázol, melynek szárát képviselő szegecsszerű nyulvány még a sírba kerülés előtt letörött. A másik (u. e. kép. 12. sz.) gömbszelvény alakú, közepén benyomott s felvarrásra szolgáló két lyukkal van ellátva. Ugyanott leltem egy összegöngyölt bronzlemezt (u. e. kép. 17. sz.). — A nyakon és a mellen gyöngyök feküdtek. Volt közöttük három darab, amelyiket ólomlemezről hajlítottak (u. e. kép. 28. 29. 30. sz.). Az egyiket (28. sz.) körrel kerített bibircsőszerű dísz ékíti. — A velük együtt lelt üvegpasztagyöngyök közül a képünkön 19. sz. alatt ábrázoltakat vonalas máz díszíti, a vonalak szöget, négyszöget képeznek s ezekben egy-egy odacseppentett, lapos pont ül. Rokonságban vannak a 27. sz. alatt ábrázoltakkal. Tipológiailag velük együtt mennek a képünkön 26. sz. alatt ábrázolt síma gyöngyökkel. A 18. sz. alatti három gerezdes gyöngy a dinnyére emlékeztet. A 33. sz. alattiak keskeny hengeres voltak, válnak ki. A 20. sz. alattiak négyzetes voltak s fonásdíszükkel hívják magukra figyelmünket. A 31. sz. alattiak ismét hengeresek s a rajtuk látható díszítő erek részben egymás fölé rakott körök, részben felfutó inda módjára kezeltek. — A 32. sz. alattiaknak fent fülük van, ereztettek.

A képünkön 14. sz. alatt bemutatott, nyitott, végein átfurt bronzkarperec a bal alkaron feküdt. — Az 5. 6. 7. 8. sz. bronzboglárok az ágyékon és a balkar könyöke táján feküdtek. Övdszék voltak. Sarkaikban egy-egy szívidom ül, mely a felvarrás céljából át van lyukasztva. Ezeket egy-egy bogyótag választja el egymástól. A szívidomok középtűt egy karikataghoz tapadnak. Rajtuk aranyozás nyomát figyeltem meg. — Rokon velük az u. o. lelt s képünkön 2. 2a. sz. alatt

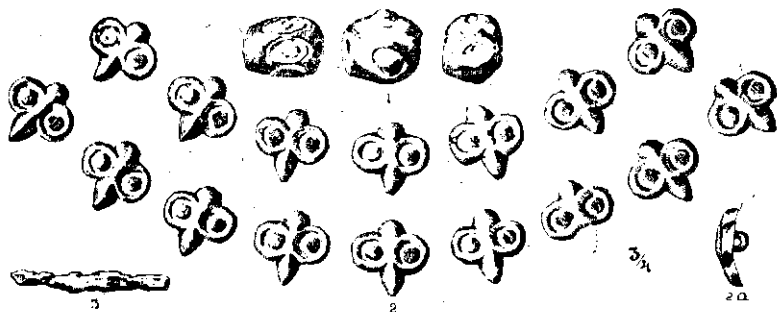

Női sír mellékletei Marosgombásról.

látható kisebb boglár, mely négyágú csillagra emlékeztet. —
A 10. 10a. és 13. 13a. sz. alatt két teljesen egyforma, szív-

idomú csüngővel ellátott rozettát mutatok be. E rozettákéval azonos felépítésű a képünkön 4. 4a. alatt látható példányé is. Ez nincs átlyukasztva. A maga idején kis fül volt a hátához forrasztva. A balkézben egy vasárat leltem (15. sz.), amelynek annak idején fanyele volt. A lábak kitakarítása rendjén akadtam a képünkön 16. 16a. sz. alatt látható üvegpasztagyöngyre. A 21. 22. 24. sz. átfurt kauri kagylók s a 23. sz. átfurt kagylógyöngy a mellen volt. Még két fülbevalója volt ennek a sírnak, (1. 3. sz.). Rossz ezüstből készültek, de finom aranylemezzel vonták be mindakettőt.

Egy másik sír szintén hanyatt fekvő csontvázat takart, melynek tájolása $K+15^{\circ}$ — $Ny+15^{\circ}$ volt, a koponya $Ny+15^{\circ}$ ra feküdt. Mellékletei: a nyakon 16 drb. bronzboglár (2. kép 2. 2a. sz.). Az aretől jobbra leltem a képünkön 3. sz. alatt látható vasárat.

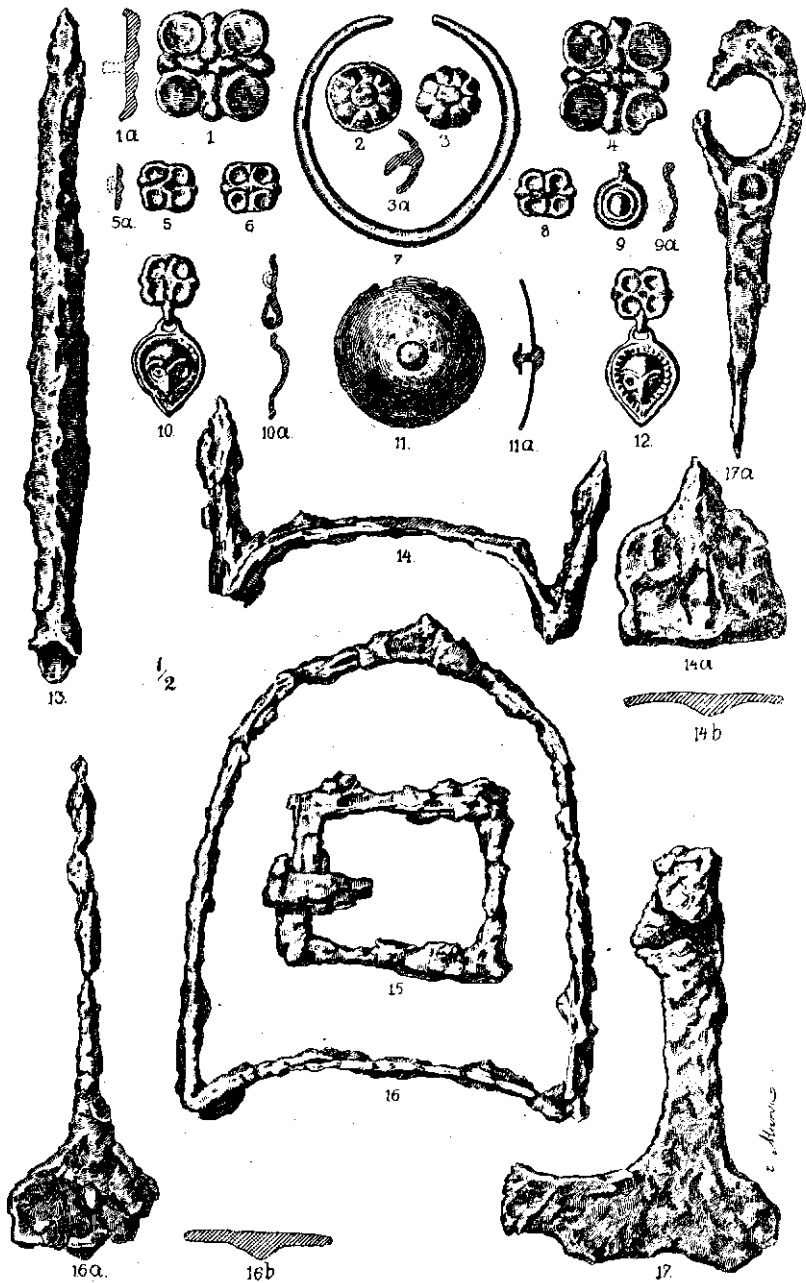

Két női sír melléklete Marosgombásról.

A harmadik honfoglaláskori sír csontváza szintén hanyatt feküdt, tájolása $K-30^{\circ}$ — $Ny-30^{\circ}$ volt. A koponya $Ny-30^{\circ}$ felé esett. A nyakán leltem azt a három üvegpasztagyöngyöt, melyet 2. képünk 1. sz. ábrája szemléltet.

Marosgombáson tehát kétségtelenül honfoglaláskori temetővel van dolgunk.

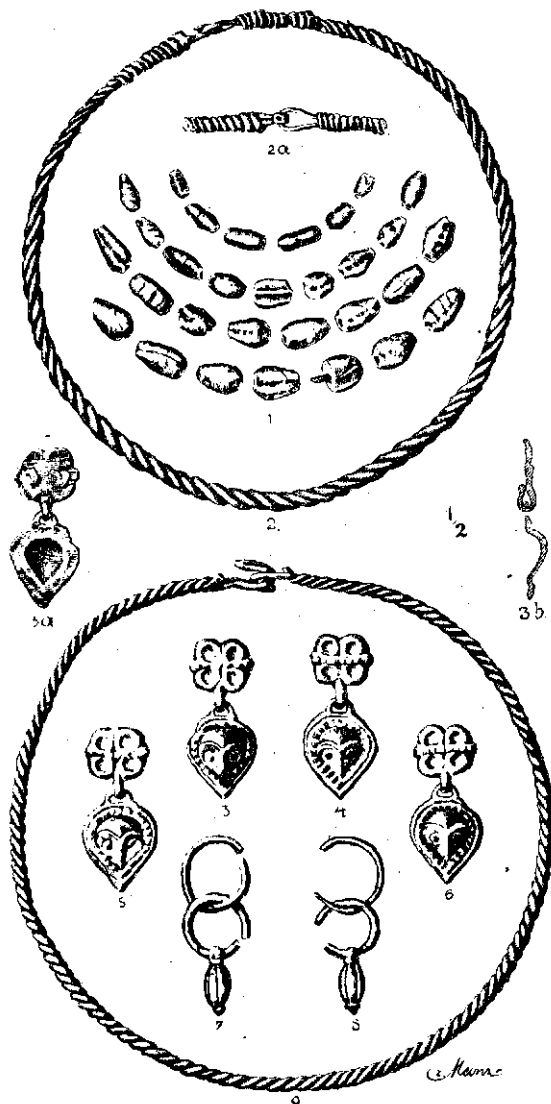
Temető maradványait tárta fel Bodrogi János Magyarlapádon a Gorgány és Vár nevű hegyek között levő vízmosásokban. A 3. képen egy lovas férfisír mellékleteit mutatjuk be, és pedig két vaskengyelt (14. 16. sz.), egy vasbaltát (17. sz.), szíjesattot vasból (15. sz.), köpüs vaslándza csúcsot (13. sz.), bronzboglárokat (1. 4. sz.), két csüngős pitykét (10. 12. sz.) három bronzpitykét (5. 6. 8. sz.), melyek a 10. 12. sz. alattiak felső tagjának édes testvérei, s egy másik csüngős pitykét (9. sz.), melynek csüngő tagja hiányzik. Anyaga rossz ezüst. E sír tartalmát gazdagítja még egy hengeres átmetszetű, végei felé vékonyodó, nyitott bronzkarperec (7. sz.), egy gömbszelvény alakú bronzgomb (11. sz.) és végül két rozettaszerű bronzpityke (2. 3. sz.) Egy női sír

Lovas férfisír mellékletei Magyarlapádról.

tartalmát 4. képünk szemlélteti. E képen 1. üvegyöngyök,

2. bronznyakpereg, 3—6. pitykés csüngők bronzból, 7—8. rossz ezüsből készült fülbevalók, 9. bronz-nyakpereg. Egyéb hol-

Női sír mellékletei Magyarlapádról.

mik, amiket Bodrogi e sírok feltárása rendjén lelt, a skytha periodusból valók.

A Tóvis melletti Diódról Török Bertalan adományaképen őriz az enyedi múzeum egy vasláncsacsúcsot, két kengyelt és egy vaszablát. Gyulafehérvár két te-

metővel is csatlakozik az erdélyi honfoglalás kérdésének tisztázásához. Az egyik Apulum romjai felett van s belőle 35 sírt tárt fel a megboldogult Cserny Béla. A másik a várostól északra feküdt kb. 400 méterre, a zalatnai út mentén a hidászok gyakorlóterén. Itt 7 sírt tárt fel Cserny. Boroshenedék-ről hét hajkarikát és egy nyitott, lemezes karperecet őriz az enyedi múzeum. Borberekén két sodrott nyakpereg és egy hajszorító került felszínre. Valamennyi az enyedi múzeumban van. Nyirmező-ről egy nyílcsúcsot őriz a gyulafehérvári múzeum, Csáklýáról az enyedi múzeumban van egy hasonló nyílhegy, Hariból az Erdélyi Múzeumegyesület Régiségtárában van két kengyelvasunk. Mindezek a leletek részben belenyúlnak az árpádházi királyok korába s valamennyi a Maros és mellék-vizei mentén láttak napvilágot. Nem maradt adós a Szamos mente sem. Kolozsvárott a Zápolya-utcában dr. Kovács István tárt fel részben egy honfoglaláskori temetőt. A munkálatok folytatása még sok meglepetéssel szolgálhat.

Vegyük még ehhez, hogy a vajdahunyadi Kincses nevű szőlőhegy még bolygatatlan oldalán 54 sírt tártam fel, amelyek kora Szt. Istvántól Salamonig (1000—1074) terjedő érmekkel van datálva, Várfalván pedig a Jósika Gábor báró megértő figyelme és gondossága révén 57 sírt sikerült feltárnom s az eddig még hozzáférhetetlen szilvás kirtása után ezek száma tetemesen fog megnövekedni. A sírokban lelt érmek a Szt. Istvántól Szt. Lászlóig terjedő időt ölelik fel. Nem hagyhatom említés nélkül, hogy a várfalvi temető feltárása rendjén egy honfoglaláskori nyílhegyen kívül két kis máglyaszerű kőrakást leltem, mindeniken egyegy ló alsó állkapcsa feküdt, mint a pogány loáldozat beszédes emléke. Minden valószínűség szerint a kutatások elégtelenségével magyarázhatjuk, hogy a Székelyföldről eddig csak Eresztevény-ről van egy honfoglaláskori kengyelünk, melyet a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum őriz.

Mindezek vitán felül álló, kétszerkettő erejű bizonyítékok, melyek alapján mint tényt állapíthatjuk meg, hogy a magyarság erdélyi honfoglalása már a vezérek korában megkezdődött, kiterjedt a Maros völgyén fölfelé menve kb. az Aranyos vidékéig, a Szamos mentén pedig Kolozsvár-Gyalu tájáig. Hogy pedig a Háromszéki medence is látta a vezérek kori honfoglalókat, az eresztevényi kengyelvas igazolja. Az első árpádházi királyok korában megszilárdult és bővült ez a foglalás. Csak a kutatásokban beálló átmeneti szünetnek kell tudnunk, hogy az első foglalás határait nem tudjuk pontosabban megállapítani és kiterjeszteni.

(Kolozsvár.)

Dr. Roska Márton.